

Daugavpils Universitātes
Mūzikas un mākslu fakultāte
Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas
Muzikoloģijas katedra
Lietuvas Mūzikas un Teātra akadēmija

MŪZIKAS ZINĀTNE ŠODIEN: PASTĀVĪGAIS UN MAINĪGAIS

Zinātnisko rakstu krājums

III

~ DAUGAVPILS UNIVERSITĀTES
AKADĒMISKAIS APGĀDS "SAULE" ~

2011

Grauzdiņa I., galv. red. *Mūzikas zinātne šodien: pastāvīgais un mainīgais. III. Zinātnisko rakstu krājums.* Daugavpils: Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saulē", 2011. 264 lpp.

- Krājuma sastādītāji:** Dr. art., prof. *Ilma Grauzdiņa*
Dr. art., prof. *Ēvalds Daugulis*
- Redakcijas kolēģija:** Dr. art., prof. *Ilma Grauzdiņa* (galvenā redaktore),
J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija
Dr. hab. art., prof. *Georgs Pelēcis*,
J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija
Dr. hab. art., prof. *Leonidas Melnikas*,
Lietuvas Mūzikas un Teātra akadēmija (Lietuva)
Dr. hab. art., prof. *Tatjana Mdivani*,
Minskas Mūzikas zinātnes institūts (Baltkrievija)
Dr. hab. art., prof. *Romualdas Apanāvičs*,
Kauņas Vitauta Magnus Universitāte (Lietuva)
Dr. art., prof. *Jeļena Lebedeva*,
J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija
Dr. art., prof. *Juozas Antanāvičs*,
Lietuvas Mūzikas un Teātra akadēmija (Lietuva)
Dr. art., asoc. prof. *Anda Beitāne*,
J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija
Dr. art., doc. *Baiba Jaunslaviete*,
J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija
Dr. art., doc. *Jānis Kudiņš*,
J. Vitola Latvijas Mūzikas akadēmija
Dr. art., prof. *Ēvalds Daugulis*,
Daugavpils Universitāte
Dr. art., muzikoloģe *Žanna Kņazeva*,
Sanktpēterburgas Mākslu vēstures institūts, Mūzikas
sektora vecākā zinātniskā līdzstrādniece (Krievija)
Dr. art., asoc. prof. *Rytis Urnežius*,
Šauļu Universitāte (Lietuva)
Dr. art., asoc. prof. *Nelli Macaberidze*,
Vitebskas Universitāte (Baltkrievija)
- Zinātniskie recenzenti:** Dr. art., prof. *Ilma Grauzdiņa*
Dr. art., doc. *Baiba Jaunslaviete*

Krājuma izdošanu atbalsta Daugavpils Universitāte

Saturs

Priekšvārds	6
I. TRADICIONĀLĀ MŪZIKA: PASAULES TENDENCES UN PROCESI BALTIJAS REĢIONĀ	9
Сергей Окрушко О соотношении инструментального и вокального в генезисе музыкального искусства. Музыкальный звук и музыкальный инструмент	9
Ромуальдас Апанавичюс Лады этнической музыки: к проблеме происхождения	24
Alfonss Motuzs Psalmu mūzikas identitāte latviešu un lietuviešu katoļu bērnu rituālos: kā mantojums tas ir?	35
II. LATVIJAS UN KAIMIŅVALSTU MŪZIKAS VĒSTURES LAPPUSES	50
Eglē Šeduikytė-Korienė Lithuanian Organ School in 1894–1949: Continuity of Traditions	50
Леонидас Мельникас Санкт-Петербургский след в истории музыкальной культуры Литвы	60
Жанна Князева Жак Гандшин и Язеп Витоль: переписка 1920-х годов	73
Ilma Grauzdiņa Leonida Breikša dzeja mūzikā un mūzika dzejā	82
III. MŪZIKAS STILI, ŽANRI UN FORMAS ANALĪTISKĀ SKATĪJUMĀ	97
Ieva Rozenbaha Polifonija mūzikā, mākslā un dzīvē	97

Diāna Zandberga	
Romantisma klaviermūzikas figuratīvā izklāsta iezīmes un tā izpausmes latviešu komponistu skaņdarbos	108
Ināra Cimermane	
Jāņa Ivanova stīgu kvarteti komponista simfoniskās domāšanas kontekstā	132
Gundega Šmite	
Jaunais verbālā teksta traktējuma veids Mārtaņa Viļuma kordarbā <i>Le Temps scintille</i>	142
Violeta Tumasonienē	
<i>Sefer Zykaron (The Book of Memory, 2002–2005)</i> by Algirdas Martinaitis: Crossings of History and Theory	152
Jānis Petraškevičs	
Daži Braiena Fērniho mākslinieciskās koncepcijas aspekti: Otrais stīgu kvartets un <i>Superscriptio</i> pikolo flautai solo	172
Алла Субботняя	
Влияние восточных традиций на жанровую структуру музыкальных композиций западного авангарда	195
IV. MŪZIKAS PEDAGOĢIJA	205
Maciej Kołodziejski	
The Relationship Between Stabilised Musical Aptitudes and Readiness for Harmonic and Rhythm Improvisation in Students with a Major in Music	205
Paweł A. Trzos	
The Level of Musical Aptitudes and Instrumental Timbre Preferences as Determinants of Music Achievements (According to the Author's Own Educational Research)	221
Giedrė Gabnytė	
The Training of Amateur and Professional Musician at the Modern-day Children's Music School: New Piano Teaching Perspectives	232

V. ATSKAŅOTĀJMĀKSLA: TEORIJA UN ANALĪZE	242
Nora Lūse	
Atskaņotājpieredzes loma skaņdarba interpretācijā	242
Dzintra Erliha	
Lūcijas Garūtas Klavieru trio dažādu zemju interpretu sniegumā	253

PRIEKŠVārds

Augstā tornī var uzkāpt tikai pa vītņu kāpnēm, teicis Frānsiss Bēkons. Šo sentenci varētu attiecināt gan uz rakstu krājumu *Mūzikas zinātne šodien: pastāvīgais un mainīgais* kopumā, gan uz lielāko daļu tajā pārstāvēto autoru. Ik gadam loku apejot, katrs jauns krājuma laidiena kļūst atziņām un idejām bagātāks. Ik reizes autoru vidū ir pētnieki, kuri, *savai tēmai* uzticīgi būdami, atklāj agrāk neskartas lappuses paša izvēlētajā pētniecības laukā. Un ik reizes no krājuma lappusēm lasītāju uzrunā arī jauni vārdi ar jaunu tēmu pieteikumiem un risinājumiem.

Tā arī šoreiz. Vairākus rakstus iepazīstot, gribas no plaukta paņemt iepriekšējo izdevumu jau ierastajā tumšzilajā ievākojumā, lai atgādinātu sev pirms gada lasīto un turpinātu dialogu ar autoru. Tā, piemēram, toreiz uzsāktu sarunu par instrumentālās un vokālās sākotnes attiecībām mūzikas izcelsmē piedāvā turpināt **Sergejs Okruško**, kurš apceres centrā izvirzījis mūzikas skaņas fenomenu un tā saikni ar cilvēku aptverošo priekšmetu pasauli. Autors analizē procesus, kuros priekšmets pārtop par mūzikas instrumentu un fizikāli akustiskais skanējums par jēgpilnu mūzikas skaņu. Mūsdienās, kad agrāk lietotais iedalījums *mūzikas skaņas un trokšņos* ir faktiski zaudējis savu nozīmi, rakstā izteiktās atziņas rosina uz pārdomām. Līdzīgi arī ar **Romualda Apanaviča** pamatideju par etniskajā mūzikā saklausāmo skaņkārtu pašpietiekamību, jo tās, autoraprāt, radušās uz *dabiskās akustiskās gammas* skaņurindas bāzes un nebūt neilgojas pēc vienmērīgi temperētā skaņojuma aizbildniecības. Ne velti taču visas pasaules tradicionālās mūzikas teicēji dzied dabiskajā, nevis temperētajā skaņojumā.

Vītņu kāpņu kāpēji, protams, atrodami arī starp doktorantiem, kuri pamazām un neatlaidīgi tapina savus iecerētos promocijas darbus, izpētes lokā iekļaujot savstarpēji saistītas tēmas un subtēmas. Īpaši gribētos uzsvērt, ka jauno pētnieku vidū ir dažādu mūzikas nozaru atskaņotājmākslinieki un komponisti. Viņu praktiskā radošā darbība ir viens no tiem aspektiem, kas mūzikas zinātnei piešķir dzīvas ieinteresētības un nekļūdīgas *drēbes pazīšanas* sajūtu. **Diāna Zandberga**, romantisma laika klavierfaktūras pētniece, tāpat kā **Dzintra Erliha** – Lūcijas Garūtas daiļrades perfekta pārzinātāja – ir aktīvi koncertējošas pianistes; **Ināra Cimermane** – orķestra vijolniece un kameramūziķe; **Gundega Šmite** un **Jānis Petraškevičs** – laikmetīgā mūzikas valodā rakstoši, atzīti jaunās paaudzes komponisti.

Līdz ar viņiem nostiprinās mūsdienīgi un droši tilti starp teoriju un praksi, savukārt atskaņotājmāksla un kompozīcija iegūst analītiski domājošus un mūzikas valodas nianse smalki sajūtošus, gudrus māksliniekus.

Ar Gundegas Šmites analizēto, Mārtiņa Viļuma kompozīcijā izmantoto jauno attieksmi pret vokāldarbu tekstu zināmā mērā sasaucas **Ievas Rozenbahas** idejas. Pirmajā gadījumā – tieksme nevis interpretēt vai papildināt dzeju, bet atklāt tajā jaunu semantikas līmeni. Otrajā gadījumā – konstatācija, ka literāti, režisori, tāpat arī citu mākslu pārstāvji arvien biežāk *aizņemas* no mūziķiem ar polifoniju saistītus terminus, ietverot tajos jaunas nozīmes un mūsdienu mākslas skaidrojuma node-rīgu jēgu.

Izceļams vēl kāds *vadmotīvs*, kas caurvij krājuma tematiski atšķirīgās sadaļas, proti, jautājums par dažādu kultūru mijsakariem. Pirmajā rakstu kopā to skar, piemēram, **Alfonss Motuzs**, izvirzot jautājumu: kā mantojums tad īsti ir daudzējādi tik līdzīgās latviešu un lietuviešu katoļu bērnu rituālu tradīcijas? Turklāt svarīgāks par pašu atbildi ir pētnieka sniegtais plašais vēsturiskais konteksts, kurā cieši līdzās cits citam darbojas dažādu tautību un nāciju cilvēki. Otrajā sadaļā šis jautājums netieši skarts lietuviešu ērģeļmākslas izpētei veltītajā **Egles Šeduikītes-Korienes** pētījumā, kurā autore definē lietuviešu ērģeļskolas jēdzienu, aplūko ērģeļkultūru visā tās aptvērumā, instrumentu būvi ieskaitot. Bet pavisam tiešā veidā kultūru mijsakaru tēma izcelta divos ar Sanktpēterburgu saistītos rakstos. Vienā no tiem **Leonīds Meļņiks** pamato tēzi par Nikolaja Rimska-Korsakova personības un mūzikas svētīgo ietekmi uz Baltijas, tostarp lietuviešu nacionālo mūziku ar daudziem mazzināmiem un līdz šim nezināmiem faktiem. Savukārt **Žannas Kņazevas** pētījums piesaista uzmanību ar stāstījumā ievītu detektīva cienīgu intrigu; tas iepazīstina ar Žaku Handšinu, Jāzepa Vītola Pēterburgas laika labu paziņu un kolēģi – ērģelnieku, augstskolas profesoru, Nikolaja Vanadziņa skolotāju un ievērojamu mūzikas vēsturnieku.

Kultūru krustpunktus skar arī **Violetas Tumasonienes** raksts par Aļģirda Martinaiša *Piemīņas grāmatu*, kurā Vecās Derības teksti, senebreju dziedājumi un lūgšanas savijas ar vēsturisku dokumentu fragmentiem, kas skaudri vēsta par ebreju genocīdu un holokausta laiku. Ikvienam, kurš klausīsies šo septiņdaļu skaņdarbu, raksts palīdzēs saprast tajā ietvertu tekstuālo un muzikālo materiālu. Līdzīgā kārtā par sākotnēji principiāli atšķirīgu tendenču saplūsmi raksta **Alla Subotnaja**; Gražinas Daunaravičienes idejā par mono-, poli- un librozānriem viņa atradusi noderīgu bāzi atziņām, kas vēsta par Austrumu tradīciju uzpotējumu Rietumeiropas avangarda pārstāvju pasaulskatījumam.

Visbeidzot, arī atskaņotājmākslas teorijā (**Noras Lūses** raksts) un mūzikas pedagogijas laukā (mērījumus veikuši un rezultātus skaitļojuši **Macejs Kolodzejskis** un **Pavels Tšoss**) atklājas dažādām nācijām un kultūrām kopīgas problēmas. Katru, kurš saistīts ar mūzikas skolām, dzīvi uzrunās **Ģiedres Gabnītes** pētījums par izglītības kvalitātes uzlabošanu šajā tik svarīgajā mūzikas izglītības pakāpē. Proti: kā strādāt, lai no skolas mācībām maksimālu labumu gūtu gan tie 5% absolventu, kuri turpina profesionālo mūzikas izglītību, gan 95% pārējo audzēkņu.

Kopumā krājumā ietvertu tēmu loks ir plašs, tādēļ sastādītāji ir pārliecināti, ka sev aktuālus jautājumus tajā atradīs dažādu vēsturiskās un sistemātiskās muzikoloģijas nozaru pētnieki un interesenti. Atradīs, lasīs, iesaistīsies vismaz neklātienē diskusijā ar rakstu autoriem, līdz ar to arī paši pavirzīsies pāris pakāpienus augšup pa jaunu atziņu vītņu kāpnēm.

Ilma Grauzdiņa